

Velux Fondens HUMpraxis-program: Almennyttig værdi gennem forskning-praksis-samarbejde

Temanummer: Når viden skaber forandring

Velux Fonden er en almennyttig fond, der bl.a. støtter videnskabelige, sociale, kulturelle og miljømæssige formål. I 2016 lancerede fonden HUMpraxis-programmet. Her samarbejder humanistiske og samfundsvidenskabelige universitetsforskere med praktikere på social-, aldrings- eller miljøområdet om tæt integrerede forsknings- og praksisudviklende projekter til bæredygtige

løsninger på sociale og miljømæssige samfundsudfordringer. Artiklen beskriver programmets tilblivelse, formål og samarbejdsformer og dets erfaringer, udfordringer og anbefalinger vedrørende samarbejde mellem forskning og praksis.

HENRIK TRONIER

Programchef og ansvarlig
for forskningspolitik,
Velux Fonden,
htr@veluxfoundations.dk

Forskningsstøtte på to ben

Velux Fonden har en lang tradition for at støtte forskning inden for human- og samfundsvidenskaberne som led i fondens almennyttige formål. Det ligger i Velux Fondens »DNA« at støtte den nysgerrighedsdrevne grundforskning baseret på forskernes egne originale ideer og excellence. Det har vi siden 2007 gjort i tæt dialog og samarbejde med de humanistiske og samfundsvidenskabelige institutter på de danske universiteter. Det sker i det såkaldte kernegruppeprogram.

I 2015-16 besluttede vi efter dialog med relevante miljøer og institutioner at supplere dette med programmer, der kan fremme tværsektorielt samarbejde mellem forskning og praksis.

Forskningsstøtte på »to ben«: Både den nødvendige udvikling af det brede vidensberedskab, der er afgørende for vores kultur og demokrati og for de forskningsbaserede uddannelser – den langsigtede impact og brede almennyttige værdiskabelse – og den mere direkte impact gennem samarbejde med praktikere, der er engageret i konkrete løsninger på samfundets udfordringer

Ikke *i stedet* for kernegruppeprogrammet og den nysgerrighedsdrevne grundforskning, men som en forskningsstøtte på »to ben«, der i samspil kan optimere den almennyttige værdi: Både den nødvendige udvikling af det brede vidensberedskab, der er afgørende for vores kultur og demokrati og for de forskningsbaserede uddannelser – den langsigtede impact og brede almen-

nyttige værdiskabelse – og den mere direkte impact gennem samarbejde med praktikere, der er engageret i konkrete løsninger på samfundets udfordringer.

Uden friheden til den brede, originale idéudvikling af fagene i det første, vil også næringsgrundlaget for det andet på sigt tørre ud. Uden det andet begrænses muligheden for en mere direkte samfundsmæssig gennemslagskraft af forskningen og den åbning af nye forskningsspørgsmål, som mødet med praksis kan rejse. Det skal være i bedst mulig balance.

To tværsektorielle programmer

I 2015 tog vi første skridt til tværsektorielle forskning-praksis-projekter med lanceringen af museumsprogrammet. Her samarbejder universitetsforskere med museumsforskere og formidlere om tæt integrerede forsknings- og formidlingsprojekter på landets museer til gavn bredt for befolkningen og vores kultur og demokrati.

I 2016 fulgte HUMpraxis-programmet. Her samarbejder universitetsforskere med praktikere på social- og aldringsområdet eller miljøområdet om tæt integrerede forsknings- og praksisprojekter, der kan bidrage til bæredygtige løsninger på konkrete samfundsmæssige udfordringer på disse områder. Samarbejdspartnerne i disse projekter er typisk praktikere inden for den offentlige sektor, civilsamfundet og NGO'er.

Siden 2016 har vi bevilget ca. 170 mio. kr. til over 30 HUMpraxis-projekter. Nogle eksempler på projekttitler kan give et indtryk af indhold og bredde: »Etniske ældre og selvudpegede hjælpere: Familiedynamik som afsæt for kommunal velfærdsinnovation«; »Bekæmpelse af madspild – samspil mellem værdier, valg og vaner«; »Samskabelse mellem offentlige og frivillige aktører: Modeller i socialt arbejde med sårbare flygtninge og ældre«; »Sociale drivkræfter og barrierer for klimavenlig kost«; »Blindes kreative brug af AI-teknologi (Blindtech)« – sidstnævnte har modtaget Københavns Universitets Innovationspris 2022.

En fuld oversigt over alle bevilgede projekter med korte præsentationer af indhold og deltagere kan findes på fondens hjemmeside (<https://veluxfoundations.dk/da/om-os/det-har-vi-stoettet#/>).

Baggrunden for HUMpraxis-programmet

En vigtig *fondsintern* begrundelse og motivation for HUMpraxis-programmet er Velux Fondens brede fundats med en tilsvarende unik mangfoldighed af uddelingsområder.

Ved siden af forskning støtter fonden konkrete indsatser på social- og aldringsområdet til gavn for mennesker i socialt udsatte positioner og ældre; målet er at fremme *social bæredygtighed*. Et tredje hovedområde er konkrete indsatser

til gavn for natur, miljø og klima; målet er at fremme *miljømæssig bæredygtighed*. Begge har fokus på at bidrage til løsninger på samfundets udfordringer gennem konkrete udviklings- og forandringsprojekter i praksis, men rummer typisk ikke forskning. Omvendt rummer vores forskningsstøtte i kernegruppeprogrammet typisk ikke samarbejde med praksisaktører.

Fundatsens bredde afspejles i fondens organisation: Hvert uddelingsområde varetages af fagligt specialiserede teams i sekretariatet og tilhørende faglige arbejdsgrupper og eksterne fageksperter til bedømmelsesprocesserne. Som et »mikrokosmos« spejlede vi altså samfundets og vores uddelingsområders velkendte opdelinger mellem sektorer, institutioner, fagligheder osv. For så vidt med god grund i forhold til vores uddelingsområders virkelighed. Men samfundets silokarakter i disse opdelinger bliver igen og igen påpeget som en alvorlig forhindring for løsninger på de store samfundsudfordringer og *wicked problems*. De kræver tværfagligt samarbejde og brobygninger.

Fondens bredde som en styrke

Tilbage i 2015 så vi, at fondens særlige mangfoldighed af uddelingsområder og organisationens spænd af fagligheder rummer en unik mulighed for at gå foran med sådanne brobygninger, både internt hos os selv og eksternt på vores uddelingsområder i de forskellige sektorer. Den indsigt blev understøttet af en iagttagelse i vores kernegruppeprogram: Flere og flere af de rent nysgerrighedsdrevne grundforskningsprojekter havde efter eget frie valg fokus på forskningsspørgsmål af direkte relevans for udfordringerne på vores andre uddelingsområder: social- og aldringsområdet eller miljø- og klimaområdet; der er tydeligvis ingen nødvendig modsætning mellem fri grundforskning og relevans i forhold til de aktuelle samfundsudfordringer.

Dermed var ideen til HUMpraxis-programmet født: Tæt integreret tværfagligt og tværsektorielt forskning-praksis-samarbejde mellem de human- og samfundsvidenskabelige forskere på fondens ene uddelingsområde og praktikere på fondens andre uddelingsområder – med et forenet, fælles formål om *både* konkrete, bæredygtige praksisløsninger på udfordringerne på disse områder og originale (grund)forskningsresultater.

I vores tradition for fri forskning er de strategiske hovedområder i HUMpraxis-programmet meget bredt formuleret i opslaget, så forskere og praktikere kan byde ind med de originale projektideer, de finder mest presserende og relevante, både forskningsmæssigt og i praksis. Human- og samfundsvidenskaberne kan med denne samarbejdskobling rykke ind som et direkte værdiskabende bidrag til fondens andre uddelingsområder, ligesom de året før gjorde det på vores kulturelle uddelingsområde i og med museumsprogrammet. Dermed ville de også udadtil kunne demonstrere deres konkrete værdi i forandringer, social og miljømæssig innovation og bæredygtige løsninger på aktuelle, konkrete samfundsudfordringer – og dermed sætte et sejl op, der

kan fange medvinden fra den stigende erkendelse i brede kredse af de menneskelige og sociale faktorerers afgørende betydning i både årsagerne og løsningerne. Netop de faktorer, som human- og samfundsvidenskaberne har den dybeste faglige indsigt i.

Men *vil* de human- og samfundsvidenskabelige universitetsforskere overhovedet det – konkret samarbejde ud af universitetet? Og hvilken samarbejdsform – og dermed virkemiddel – er bedst til at realisere formålet? Det første spørgsmål er lettere end det andet.

Myten om elfenbenstårnet og indadvendtheden

Myten rammer særligt de humanvidenskabelige forskere og fag; den har været et sejlivet element i *humaniora-bashing*. Et faktatjek dementerer myten: En af de mest omfattende og detaljerede spørgeskemaundersøgelser af sagen blandt forskere på tværs af alle humanistiske fag viste i 2018, at 82 pct. af de humanistiske forskere i Danmark havde deltaget i konkret videnssamarbejde med en eller flere aktører uden for universitetet inden for en referenceperiode på tre år (Gøhler Johansson, Budtz Pedersen og Stjernfelt, 2018).

En af de mest omfattende og detaljerede spørgeskemaundersøgelser af sagen blandt forskere på tværs af alle humanistiske fag viste i 2018, at 82 pct. af de humanistiske forskere i Danmark havde deltaget i konkret videnssamarbejde med en eller flere aktører uden for universitetet inden for en referenceperiode på tre år

Læg hertil det enslydende budskab fra vores seneste møderække med dekanerne på landets humanistiske fakulteter: De store samfundsudfordringer, særligt digitalisering og bæredygtighed, er en »megatrend« i miljøernes forskningsinteresser.

Det vekselvirkende og ligeværdige samarbejde

Spørgsmålet om samarbejdsformen – og dermed det bedste virkemiddel til formålet – var vanskeligere at besvare. Det er stadig i en eksperimenterende fase. Meget strategisk forskning, også den udfordringsdrevne, har karakter af *hit and run*. Praksis og praktikere er *genstand* (og eventuelt informanter) for forskernes undersøgelser. Først efterfølgende bliver resultaterne formidlet til praksisaktørerne. Undersøgelsesaktiviteten og vidensprocessen frem til publikation er forskernes, og formidlingen til interessenter og aktørerne har punktuelt karakter. Den type forskning og undersøgelser kan være nyttig til mange formål. Men vores tese er, at det ikke er den mest effektive vej til at skabe de forandringer, der er det almennyttige formål på vores uddelingsområder.

Dyb og varig forandring kræver langvarig, kontinuerlig vekselvirkning mellem forskerne og praktikerne, mellem forskningsfagligheden og praksisfagligheden, undervejs gennem hele projektperioden i et ligeværdigt forhold mellem de to parter

Vores tese bag virkemidlet i både museums- og HUMpraxis-programmerne er, at dyb og varig forandring kræver langvarig, kontinuerlig *vekselvirkning* mellem forskerne og praktikerne, mellem forskningsfagligheden og praksisfagligheden, *undervejs* gennem hele projektperioden i et *ligeværdigt* forhold mellem de to parter. Derigennem kan den fælles videns- og udviklingsproces ideelt set virke gensidigt formende på de to fagligheder og sætte sig igennem i dybere funderede praksisforandringer og -udvikling mod velfunderede, konkrete og holdbare løsninger: Praksis og praksisfagligheden kan vitalisere og åbne forskningen for nye relevante spørgsmål og perspektiver, og inddragelsen i den fælles, længerevarende erkendelses- og erfaringsproces vil for praktikerne forme deres konkrete praksis undervejs gennem projektforsløbet på en dybere måde i organisationen. Ideen er, at gensidigheden i interaktionen vil styrke både relevansen og originaliteten i forskningsresultaterne og holdbarheden af løsningerne på de konkrete udfordringer i praksis. Alt i alt til forøget almennyttig værdi og gavn for de berørte parter, borgere og miljøet.

Dette ideal lå til grund for udformningen af virkemidlet. Ud over risikovillighed kræver det, at bevillingsgiver vil afsætte både flere ressourcer og mere tid til deltagerne i sådanne samarbejdsprojekter. Virkemidlet tilbyder derfor en kollektiv projektform med lønmidler til frikøb af både praksisaktører og universitetsforskere, ud over mulighed for støtte til ph.d.- og postdoc-stipendiater, og dækker nødvendige drifts- og administrationsudgifter i både universitets- og praksisinstitutionen. Projekterne vil typisk strække sig over tre-fire år. I HUMpraxis-programmet kan hvert projekt bevilges op til 5,5 mio. kr. (se nærmere detaljer i opslaget på fondens hjemmeside.)

Ligeværdigheden er ikke kun et budgetspørgsmål. Vekselvirkningen i samarbejdet skal allerede begynde i det fælles arbejde med formulering af den første interessetilkendegivelse til vores årlige, åbne opslag, så praksissspørgsmål og -perspektiver bliver en integreret del af konceptudviklingen. For at give bedre vilkår til at styrke dette bevilger vi projektmodningsmidler på op til 100.000 kr. til alle interessetilkendegivelser, der inviteres videre til fuld ansøgning. Det kan dække møder, mindre frikøb, driftsudgifter osv. til det fælles arbejde med udformning af den endelige ansøgning, så samarbejde og integration står stærkt allerede inden projektstart.

Ligeværdigheden tilstræbes også i vores interne og eksterne review-proceser. Til hver inviteret ansøgning vælges individuelt både en forskningssagkyndig og en praksissagkyndig, der er eksperter på den enkelte ansøgnings hhv. forsknings- og praksisområde. Bevilling kræver »dobbelt indfrielse« på højt kvalitetsniveau.

Med det kollektive virkemiddel, der også giver lønmidler til fastansatte i begge institutioner, håber vi på en dybere forankring i institutionerne, også efter projektafslutning. Desuden håber vi, at det vil fremme en dybdegående kulturændring på institutionerne i retning af tværsektoriel orientering og forskning-praksis-samarbejde. Også projektmodningsmidlerne til flere projekter end dem, der ender med at kunne bevilges, håber vi kan bidrage til at gøde jorden for spirer til en bredere fremvækst af den kulturændring.

Erfaringer, udfordringer og anbefalinger

Det tværsektorielle samarbejde rummer særlige udfordringer. Ikke kun skal der samarbejdes mellem forskellige *fagligheder* (ligesom i f.eks. tværdisciplinært eller tværvidenskabeligt samarbejde *inden for* universitetet), men i tillæg også mellem forskellige *institutioner og organisationer* med forskellige logikker, formål, kulturer, organiseringer, hierarkiske strukturer, beslutningsgange, arbejdsprocesser, økonomiske rammevilkår osv. At skabe den nødvendige *trading zone* som mødested herimellem er lettere sagt end gjort.

I vores tværsektorielle programmer har vi endnu ikke tilstrækkeligt mange projekter, der har været afsluttet længe nok til en dybtgående evaluering. Men vi har samlet bevilgede projekter til netværksmøder, så de kunne dele deres foreløbige erfaringer, udfordringer og anbefalinger med hinanden og os som led i en gensidig læringsproces. Det har vi opsamlet i to kataloger, et for museumsprogrammet og et for HUMpraxis-programmet. De ligger frit tilgængelige på vores hjemmeside under de aktuelle opslag af de to programmer, så kommende ansøgere (og andre) kan lære af erfaringerne som afsæt for ansøgninger og kommende projekter. I katalogerne kan man finde udfoldede beretninger fra hvert enkelt projekt og deres individuelle erfaringspunkter. Her er kun plads til at gengive nogle af hovedpunkterne:

Et veludviklet fællessprog mellem forskning og praksis viser sig vigtigt. Det skal kunne oversætte forskningen ind i praksispartens organisation samtidig med, at nye praksisspørgsmål, indvendinger og kommentarer nemt skal kunne bringes ind i forskningen. Det indbefatter f.eks. åbenhed for at revidere begreber og forskningsperspektiver, efterhånden som projektet udvikler sig.

Det kan være en styrke at arbejde med *fleksible projektrammer* i stedet for en fastlåst plan for forsknings- og udviklingsdelene, fx med åbne spørgsmål og mål i projektbeskrivelsen.

Det er vigtigt, at også *forskerne sætter tid af til at forstå organisationen*, hierarkier og strukturelle udfordringer i de institutioner, de samarbejder med, og har indsigt i deres politiske virkelighed.

En stor og hyppig *tilstedeværelse af forskerne i praksis*, også rent fysisk, gavner interaktion og vidensspredning, ligesom *tilstrækkeligt personale og tid i praksis* er en forudsætning for et vellykket samarbejde.

Ledelsesmæssig opbakning fra praksisinstitutionen og bred opbakning fra driften viser sig vigtig for, at projektet og dets forankring bliver prioriteret gennem projektforløbet, og har stor betydning for, om projektets viden og resultater bliver spredt og anvendt i praksisudviklingen.

Med disse anbefalinger kan projektet blive bedre rustet til at håndtere nogle af *de ofte erfarede udfordringer på praksisinstitutionerne*: Økonomiske omprioriteringer, nedskæringer, ændrede rammevilkår, foruden hyppige udskiftninger blandt de deltagende praktikere eller intensiveret travlhed. De faktorer kan på forskellig måde gøre det sværere at løsne deltagerne fra at blive fastholdt i hverdagens arbejdsrutiner, som udviklingsperspektivet vil forandre.

At have *flere praksisdeltagere eller -organisationer i projektet* kan sprede risikoen og være et bolværk mod for store skadevirkninger af sådanne udfordringer.

For universitetsparten kan det være en udfordring for forskerne også at finde *tilstrækkelig tid til at skrive videnskabelige artikler* sammenlignet med forskere i mere traditionelle monofaglige projekter.

Særligt *de midlertidigt projektansatte ph.d.- og postdoc-stipendiater* kan derudover finde det udfordrende og tidskrævende at være »spændt ud« mellem forventningskrav fra to institutioner med forskellige logikker, arbejdsprocesser, karrierestrukturer og formål. Det kan skabe bekymring hos dem for deres videre karrieremuligheder og meritering i den hårde konkurrence om stillinger på universitetet.

 Her har både universiteter og offentlige og private fonde en vigtig opgave med at udvikle og praktisere bredere evaluerings-, meriterings- og anerkendelsesparametre end det tidligere dominerende fokus på videnskabelige publikationer og kvantitative, bibliometriske målinger, så også andre aktiviteter og bredere typer af samfundsmæssig impact får større betydning som indikatorer

Her har både universiteter og offentlige og private fonde en vigtig opgave med at udvikle og praktisere bredere evaluerings-, meriterings- og anerkendelsesparametre end det tidligere dominerende fokus på videnskabelige publikationer og kvantitative, bibliometriske målinger, så også andre aktiviteter og bredere typer af samfundsmæssig impact får større betydning som indikatorer. Fra vores dialoger og netværk har vi erfaret, at det er et arbejde og en udvikling, der faktisk *er* i gang, også på universiteterne.

Det videre arbejde

Som nævnt er HUMpraxis-programmet eksperimenterende, uden velafprøvede koncepter at læne sig op ad. Derfor tog vi sammen med ledelsen i *Crown Princess Mary Center* på Københavns Universitet initiativ til at etablere et nyt netværk, *Copenhagen Impact Lab*, med deltagere fra fonde, forskningsinstitutioner samt private og offentlige aktører og erhvervs- og interesseorganisationer. Formålet er at styrke grundlaget for forskning-praksis-samarbejder gennem erfaringsopsamlinger fra forskellige projekttyper, analyser og kapacitetsopbygning, så nye projekter ikke skal begynde på bar bund. Også det vil indgå i vores udvikling af fondens tværsektorielle programmer for at styrke den almennyttige værdi på tværs af vores uddelingsområder. Det kan bidrage til vores vision om det demokratiske samfund på et oplyst, inkluderende og bæredygtigt grundlag – og styrke en indre sammenhæng mellem social, kulturel og miljømæssig bæredygtighed.

Velux Fonden er en almennyttig fond, stiftet i 1981, der støtter videnskabelige, kulturelle, sociale og miljømæssige formål for at fremme det demokratiske samfund på et oplyst, inkluderende og bæredygtigt grundlag. Fonden bevilgede 335 mio. kr. i 2021.

Referencer

Gøhler Johansson, Lasse, David Budtz Pedersen og Frederik Stjernfelt (2018), *Humanistiske universitetsforskere vidensformidling og videnssamarbejde*, Aalborg Universitet København: Humanomics Research Centre. (Undersøgelsen og publikationen er en del af forskningsprojektet »The public Value of Humanities«, der blev støttet af Velux Fonden.)